

**СТОЯН Ц. ДАСКАЛОВ
ШИРИНТА`**

chitanka.info

Какво хубаво име са измудрили шопите, тия първични, чепати, грубовати и естествени хора от Софийско! Шир, ширина, че и ширине не могат да обемат волността на тая местност. Ширинтa! Само една буква е изпаднала от наниза на ширината и от нарушението на едно граматическо правило се е получило такова име, такъв образ, такава просторна, безкрайна волност, която трепти, звучи, равнозначна на песента: „Откога сай, мила моя майно лъо, зора зазорила, оттогаз сай, мила моя майно лъо, войска провървяла...“. Из маранята излизат войниците на цар Иван Шишман, изпълват цялото поле, маждраците им блестят като златни потоци, замъгляват очите... За такава войска — такава ширина, която само може да роди такова видение. Ако се вгледаш с трезви очи, ще видиш, че не Царшишмановото войнство, а шопско трудово съдружие е излязло на сеч, че не бляскат маждраци, а остри коси. „Жжж, жжт“ — свистят косите на косачите, едри, скулести, изпечени мъже, приведени, с широк разкрач и замах, нагъват нацъфтелите ливади отмерено, стъпка по стъпка, в ритъм с острая сърп, който поваля откоси, като вратници широки, реди бразди от ситна детелина... Тая работа те извършват в задъхано мълчание. А жените, в тежки черни дрехи, само с бели кърпи и бели ръкави, по жътва, наредени в птичи строй, на ята из житата, превили кръст, също тъй мълчаливи, изведенъж с дружен писък разкъсват знойната тишина. Едни такива гласове изблихват, сурови, необработени, необикновени, излитат изненадващо силно, като гривяци из потайни туфи, изплющват и звънват нависоко. Тия песни са сякаш от два тона, най-ниският бучаш в дълбините, и най-високият — пробождаш с острието си небето. И така се преплитат в своеобразни, чудни съчетания, които за миг дразнят, сякаш са фалшиви. После разбираш, че това са най-трудните, неизучавани в школа, самобитни съзвучия, които те поразяват и карат да немееш...

Дълго обикаляме околностите на София да си изберем място за една къщичка, далече от шума и замърсения въздух, докато най-после Ширинтa ни завладя. Жена ми беше химичка и според формулата й за отдых бяха нужни два елемента: чист въздух и вода. А Ширинтa, безкрайна и бездънна, имаше в изобилие не само тия два елемента, тя криеше и други големи богатства. Тая бавно, плавно спускаща се низина, оградена от мержелеещи се безплътни ръбове, пълна със златни трептения, тая девствена околност, незасегната още от зъбците

на техниката, имаше своята омая. Ако на слънцето скимне да залюлее оная хубава мома Грозданка, то сигурно тук ще върже златната си лулка, та като я люшне, сърмено пошитата ѝ фуста да помете цялото Софийско поле, с нокътя си на крачето да докосне венеца на Стара планина, а с русите си плитки да позлати Седлото, този двурог връх, който се издига над селото. От него се спуска бялото повесмо на водопада, който се губи из гъстите смесени гори, за да заромони из долчинката своята шеговита шопска песен: „Дрън-дрън пачица, за попова внучица...“. Един стар клонест орех-саморасляк хвърляше рехава сянка, разкривена дюля закриваща шугавата си снага с тъмнозелени тълсти листа, както и една дрипава ябълка циганка упорито беше народила безброй дребни тъмночервени циганчета, без окопаване и подхранване, така, на голата поляна, като в катун.

В очакване на собственика поседяхме на зелената морава, където щеше да изникне нашата малка къщичка, и погледите ни ненаситно шареха наоколо. Заобикаляха ни престиилки, общити с нишките на избуяли полски цветя, отделени с изгърбунени тъмни валози и по някое дръвче, което приличаше на избродирано. Изхвъръкваха птици, които погледът ни не смогваше да улови, и се обаждаха из лещаците диви, непознати гласове. Добитък все още господарски се разстъпваше по ливади и слогове. От Ширинта излитат като гайтани от старинна дреха много пътеки, криволичат нагоре, надолу, наляво, надясно, пресичат косо, кръстосват се и пак се разделят и водят към други местности, всяка от които си има свое лице и характер. Селцето, кротнало се под насрещния рид Прѝпора, където сутрин слънцето първом припарва, се е проточило надолу, като стадо към водопой. Скалистите възвищения — островърхи зъбери, залепени като че един за друг, наречени Пеклюка, защото там пада най-голям пек, сега изглеждаха разтопени от жарта, само зъбците се виждат, изтънели като резница на дълги ритли, които селяните слагат по жътва и сенокос на колите си, за да превозят големите товари на плодорода. Сякаш с чебур от мандрите горе по Сватите водопадчето изсипва млякото си, което се пени в каменната делва, и през устието ѝ потича с името на рекичката Бъбреж. Тя със сладко бърене се откъсва от майчините скути, скача от камък като малко дете, научило се да ходи, оплiskва се, препуска надолу и се препъва, става и пак тича, прорязва дъбравите и лещаците, изплита сребристата мрежа по бреговете, ниски, с коренища,

търкаля дребни камъчета и непрекъснато с по-висок глас закачливо бъбри по шопски из долчинката. От другата страна на Ширинта е Сливето, където напролет като бели облачета нацъфтят джанките, които тука наричат аристократично „сливи“, както владетел дава рицарско звание на някое дрипаво, жилаво и силно конярче. На тая гладна земя вирее само такъв овощен дребосък — кораво, упорито, опако създание, което се наема да се бори с камънаците, с пролетните порои, помитащи благородните намерения на Джонговица да наторява, с тия мартенски бури, дето прекършват през кръста смърчовете, като с тирбушон измъкват някой бор из камънаците, а той отхвръква феерично и оставя отпушена земна коруба. А джанката, облагородена само от името „слива“, царува несмутима.

Дойде най-после собственикът Кордо, навирил коса на рамо, един от трудовото войнство, с когото вече се познавахме. Той прибра излъсканата коса, заби дръжката ѝ в земята като маждрак, почеса се над косматото ухо и бутна с коравите си пръсти мазния каскет нагоре. Попитахме го отде иде името Джонговица. И така, както беше залепнала угарката на извърнатата му долна устна, той сmrъкна от нея и сякаш тая гълътка дим даде пламък на морните му очи.

— А бе он, даскало, че ви обясни. Я съм чул от деде оти от джанките иде. Джанковица най-напредека, па послем, нали ние, шопето, всичко мениме по нашему... — {ръкна плюнка през редките си тютюнясали зъби настрани и пак възви ощавен, впрегатен врат към нас. — Ама даскало па казува, че още коги не е имало джанки е имало некой си Джонго войвода. И оттамока Джонговица. Па вие какво че му мислите за името, нема селото да купуete! — засмя се хитро Кордо, един кореняк шоп, жилав и разкривен, зачервен като корен на джанка. — Ширинта гледайте! Вие сте учени хора, обичате хубавото, я каков е курорт! Вечер цела Словия като мешана скара на тепсия че имате. А па денем се че огладневате, та нема да ви стига лебо. Хората пари дават да дойдат тува, да погледнат само и да си гълтнат курортец! — говореше ни той, като че ни черпеше в кръчмата с джонговица, единственото питие, което признават тук и за зиме, и за лете, и за делник, и за празник. С острая си като коса поглед, прояснен от прямите островумия, той като че ли разкъса паяжинната мараня и Ширинта стана по-прозрачна. Влязохме сякаш вътре в една живописна отвън къща, която гледахме отдалеко.

— Че е хубаво, хубаво е мястото, байно! — отвърна жена ми, уморена и отровена от химическите пари, майка на малко дете, застрашено от недостиг на слънце и въздух. — Ама и парите, дето искаш, са още по-хубави.

— Е па оно едното води другото, както Дешка води Тоше... — въведе той някакви популярни герои от любовната лирика на Джонговица. — С местото ви давам и зестра: от орейо ката годин по една кола зърно че берете едри и меки, само ги пипнеш с два пръста и се трошат, от сливето по два казани ракия че печете... и ябълката, не я гледай, че е шудрава, она дава едни яки, червенки, дека нема цървеи и до нови траят. Нема лев да даваш за овошки, че видиш... Ако па си насадиш и нови дървета, и на пазар може да изкарваш, оти тува слана нема, мана нема, мъгла не се задържа. Е на Седлото седне и не смее да се спуши, оти знае, че ние кожата че й съдерем.

— Виж какво, Кордо, съгласни сме, само че мястото е много тясно и продълговато. Една престилка. Не може ли да наредим така, че да вземем половината от него и половината от ей тая, съседната престилка, че да стане квадрат?

— Е па що рече човек, се може, ама оно не е мое. Тоя, дека го своеше, избега у Германия. Водеше германка и она си го завлече нататика. Ама си пищем. Я му го нагледвам, както що и децата му съм очувал като мънички, на тая гола поляна ги докараше с автонобил, като пилета на паша по нивите. Коги го подгониа, че бил с германците, никой му ръка не подаде, само язека. У дом дойде. „Кордо, братко!“ Доде мина народният съд, дома прекара. Не го подириа, ама него страо го гонеше. Та че им пиша да ти го дадат, а па за них да остане горнио квадрат. И они че са по-доволни, оти квадрато си е по-арен от правоъгълнико, както и правоъгълнико от тъпоъгълнико, както що викат на наш Мачо...

Сигурно и името на детето му не е Мачо, може би е съкратено от Марко или Манчо, но никой не допускаше, че иде от Маринчо, както и жена му, която тихомълком се привлече, беше станала от Корнелия на Корна.

— Слушай, Кордо, твоето име звучи гордо! — подхвърлих му аз.
— Я да се разберем по мъжки, без много пазарльци.

— Аа, ние сме горди! Моето име си е баш на место! — отклоняваше той нарочно. — Ние, шопето, сме както що днеска некои

одат да усвояват опито от другите, па оно излаза, че усвояват обедо. Тание па одиме по Совиу да усвояваме имена. С мене мойо кръстник си е направил опит да ни култивира и ме е нарекъл Корифей. И нали не обичаме дълги имена, префасонирали са ме на Кордо...

Дотърчаха и жените от рода на шопския корифей, сякаш на човек от къщи се решава съдбата. Дотътри се и баба Първана, на която всички викаха баба Пана. Дъщеря им, с потайни очи под спуснатите изпод червения чумбер коси, кръстена Магдалена, е Мага. Снахата на Кордо, прекрасната Лазарника, е Зица. Всичките градски имена са пошопчени, за да пуснат корен в Джонговица. Изяждането на буквите иде сякаш от гладната земя. Тия шопи все не са се наяли. Те нямат спокойната радост на тракиеца от земята. Духът им е остър като клюн — да грабне, да захапе. Струва ни се, че не излизат от земята, вкоренени са като шипкови туфи. Шопът не изпада във възторг и безрезервен гняв. Чувството за хумор му пречи да бъде поет. Но ако има поети в хумора, това са шопите. Те говорят образно, мъдро, дълбоко. Ето и тоя Кордо, нищо и никакъв, без образование, а ти вади из бучавата си душа такива мъдрости.

— Не сте далеко един от друг! — каза някой от селяните, надошли, както беше обичайно, когато някой купува или продава, и става нещо като общоселско събрание. — Придай ти и наш Кордо че намали, и че пием в кръчмата!

Отсякохме пазарлька, дадохме капаро и както бе редно, на всички насьбрали се, а докато стигнахме кръчмата, неусетно се навървиха още мъже, трябваше всекиму да поръчваме по една ракия, приста, възкисела, ама за тях си беше хубава. Обсипаха ни с такива цветисти благословии, които с пари не се купуват:

— Да накратужите деца, унуци и праунуци, та да ви носат на ръце до гробо, а не кола да ви трaka кокалите! Да останеете и побелеете като Старата планина, иманье да ручи като от водопадо. Пари като джанките да се множат. Ялова годин за них да нема. И за вазе да нема. Корен тува да пущите, родо ви с добро да се поменува до амина.

Един почне, друг подеме и край няма. Благословиите задминаваха тия по сватбите и кръщенетата. Какви ли тайни помисли се криеха в пресилените пожелания, особено след като ги почерпихме с още по едно шише ракия. Те изкараха мястото на Кордо, който

предаде думата на тях, че е нещо като дюкян. От него големи печалби ще паднат, злато ще се трупа и си струва човек да почерпи и трето шишце... Ние бяхме вече техни пленници и едва след третото шишце се измъкнахме от тая шумна шопска изява на общуване. Кордо ни изпрати до пътя:

— А па като оформим „крепостнио акт“, че има печено ягне у дом.

След като отминахме, един пресече пътя ни в първата уличка.

— Много му даде! Он чеше да намали; оти други два пъти пониска цена му предлагаа...

— Нищо, халал да му е!

— Он е гявол, че знаеш. Отваряй си очите, оти че те мине!

Не обърнахме внимание — това си беше човешка слабост.

При продажбата ние не взехме адвокат. „Па оти ви е, само да се арчите! Нашио е голем специалист по продажбите. Че оправи работата.“

Адвокатът, зализан, обръснат, много деен и обигран, ни прочете условията и ние ги приехме само с една добавка — че собственикът се задължава да ни прехвърли половината от съседното място, след което да му доплатим сумата трийсет хиляди лева стари пари. Кордо, който не очакваше, че ще се вмъкне такова условие в договора, се позасука:

— Ами онова, като не е мойо?

— Ще ти прати пълномощно.

Адвокатът ни даде знак, че ще го увещае. Излязоха отвън и Кордо дойде след малко и подписа.

Скоро струпахме нужните материали за строеж. Чакахме само отговора от Германия. Минаха три-четири месеца, Кордо все казваше, че втори път е писал и телеграма пратил.

— Па оно е Германия, чужда държава. Кой знае дека е забил, та не се обажда никаков. Че питам адвокатино и че ви кажем. Вие си почвайте строежо.

Намерихме майстори и тъкмо се уговорихме, получихме призовка да платим трийсетте хиляди лева. Отидохме веднага при Кордо:

— Какво значи това? — А той се смее и подмигва, като чак приклъква от смях.

— Е па требе да ми доплатиш. Оня си не дава местото, как че ти продавам чуждо!

— Но нали купихме мястото при това твое изрично задължение да ни прехвърлиш другата половина, за да стане къщата в средата?

Той замахна, цапна една муха на челото си и като я смачка и огледа насмешливо на дланта си, отърси я от пръстите си със задоволство.

— Е па и това че стане некоги, ама като нече човеко, може да е болnav, да е псовисал или жена му не дава...

— Тогава защо искаш тия пари?

— Па они са си мои. Какво че те чекам повеке!

— Нали ги оставихме за гаранция?

— Я па ти! Парите че си ми платите, оти я дадох що е мое, а че не може да стане менката, декарите са си едни и същи. Ни повеке, ни по-малко...

— Слушай, не ни смятай за толкова прости! И ние знаем законите. В договора ти си поел задължение и ако не го изпълниш, ще се съдим.

— Е па я ви преварих! Ойдох по-рано и те ви призовка от съдо.

— Нито лев няма да получиш! — развях договора като знаме на справедливостта. — Тука има черно на бяло. Тоя подпис твой ли е?

— Е па мой е, ама и адвокатино рече, оти не важи. И щом от съдо ти пращат повиквателно, че си платиш, да не те товарим с по-големи разноски, оти нали знаеш, като се повлече човек у съд, то двойно излиза...

Сякаш не беше същият той Кордо, който така щедро обещаваше, сваляше звезди от джонговишкото небе. Тогава се умилкваше и агне ни закла след продажбата, и адвокатът доведе приятели, пак бяха нахлули отвсякъде шопи, и песни се пяха, и пак омаята на Ширинта ни упои. А сега ни гледа, като че ли сме някакви случайно срещнати, непознати, чужденци. Не ще и вратника си да отвори, вкъщи да ни покани, ами подал глава през зидо, като от крепост, се разправя. И Корна се спотайва зад него. И децата стоят в двора като кутрета и чакат сякаш знак да ни залаят. Кордо държи вилата си, с която е рипал на добичетата, и ни обльхва с неприятния мирис на бунище.

— Я мислим да те почекам още два-три дена! Ора сме. Па ако се опиняш, че ти сложим запор на заплатата. Па ти, ако имаш пари, води

дела. Ама я и тамо, на зелената маса, че те накарам да клекнеш. Закълнете се тамо в децата си, че не ми дължите, и я че ви оправдам! — подмигващо той хитро, като знаеше, че с големи мъки, след десетгодишно бездетство, сме се сдобили най-после с едно момченце.

Не бяхме ходили по съдилища. И през ума ни не беше минавало, че ще стигнем дотам, да се кълнем. Мразехме разправиите и искахме по човешки да се уреди всичко. Ширинта! Колко хубост криеш, но и колко неизкоренена още грозота, когато те види човек отвътре и се сблъска с твоите обитатели!

Намерихме адвоката му и се оплакахме с надеждата, родена от Ширинта, чиято хубост все още не ни напускаше.

— Слушайте, ако той е прост човек, вие добре знаете закона. Вие писахте този договор, поправката е с вашия почерк — започнах аз.

— Да, но по ваше искане — важно и хладно заговори той. Любезността и дружелюбността при покупката бяха изчезнали и пред нас стоеше един бездушник.

— Ами тогава защо не го вразумите? Какви пари търси от нас?

— Остатька!

— Но той не може да ги вземе, докато не изпълни задължението по прехвърлянето на другата част — продължавахме ние.

Адвокатът се засмя надменно над нас, несведущите по правораздаването. И със здравите си блъскащи резци под яркочервените венци сякаш съдъвка най-свидните ни трепети.

— Поемането на задължение не значи изпълнение — измъкна той един законник и взе да ни чете членове и параграфи. — Ние сме поели едно задължение, платонично, така да се каже, с добро чувство, да посредничим за удовлетворяването на вашето желание. Но щом то е неизпълнимо, ние не носим никаква материална отговорност.

— Как така!

— Нали чухте, пак ще ви прочета.

Стояхме ледени. Адвокатът ни гледаше със самодоволството на непобедим.

— Съветвам ви да внесете парите на ищеща и да не се разправяте повече.

— Но щом сте знаели, че това задължение е неизпълнимо, защо го вписахте в договора?

— За ваше утешение. Аз съм адвокат, не мога да ви откажа.

— Значи вие предварително сте се разбрали с продавача, че тая работа е несъстоятелна, и я вписвате само за да хвърлите прах в очите ни и да вземете по-голяма сума, защото, ако знаех, че е неизпълнимо, не щях да ви дам тая цена. Това знаете ли как се нарича? Измама! Вие като адвокат сте влезли в сътрудничество с него, за да ни измамите.

Адвокатът не се обиди:

— А вие защо не си взехте ваш адвокат?

— Но нали вие казахте: защо да се харчат пари за двама. Вие поехте да защитите интересите и на двете страни.

— Че как е възможно да се защитават два противоречиви интереса!

— Никога не съм допускал такава измама. Ще отнеса въпроса до вашата колегия.

— Вие внесете парите, пък се отнасяйте докъдето щете.

Напуснахме кантората възмутени и отидохме да проверим що за лисица е тоя адвокат. Излезе, че е изхвъркнал от туфите на Ширинта. Дърта лисица. От Сечените издънка. Прякорът им иде от едно престъпление. Двамата братя Боре и Заре се карали за имот, сърдили се, били се, докато най-после нарамили брадвите и се съсекли един-друг. Намерили ги проснати в колибата — изпосечени, с брадвите до тях, кръвта им изтекла.

— Е па он си е като назе шоп, като деда си и чича си Сечените, нищо, че е учили. Как че защитава ябанджии — надсмя ни се накрая Кордо.

Значи по шопски са я наредили! Едва сега се сетихме защо така бързо се появи тоя адвокат и веднага си предложи услугите. Та нима тия първични, грубовати, чепати хора не се променят от образованietо? Толкова ли е дълбоко вкоренено иечно шопското у тях, толкова ли ги свързва един-друг, прост и учен, в една сплав, в една мозайка, която нищо не може да разбие и облагороди? Като че ли ранна слана попари Ширинта, градушка уби овошките, нивите и ливадите, рукаха мътни порои, изподраха пъстрата премяна, сиви мъгли надвиснаха, птиците избягаха... Как ще строим и живеем в тоя кът, опустошен и загрозен от старите вълчи привички и нрави! Залюля ни едно отчаяние. Джонговица, люлката на вдъхновението, ни гонеше, но ние не можехме така лесно да се простим с Ширинта. Вярвахме, че

той мрачен градоносен облак ще отмине и пак ще затрепти паяжинната марана и ще зазвучи като песен Ширинта.

— Вие сте се подвели, другари! — каза ми млад адвокат. — Формулите на правосъдието са съвсем различни от тия на химията. Там има точно определени елементи на едно вещество и как става съединението им. А в правото зад всяко право стои и криво, както зад всеки ангел — дявол. Някой може да ви обещае да ви продаде и банята в София.

— Но той обеща да получи пълномощно.

— С обещание къща не се прави, както виждате!

И такова беше горе-долу решението на районния съд. Но ние го обжалвахме и Окръжният съд даде друго тълкуване, в наша полза. И пак се юрнахме към Ширинта, разгърнаха се пак просторите, изпълни се безпределната низина със златни трепети. Денем Ширинта тихо пееше и ни люлееше в люлката си от Седлото до Стара планина, а вечер ни откриваше столицата, блестяща с бисерите на герданите си...

Докато един ден получихме призовка от съдия-изпълнител за внасяне на сумата плюс разносците. Донесе ни я Грийо, раздавачът на Джонговица, тъкмо когато обядвахме под стария саморасъл орех на скованата масичка. Хукнахме към съда под съжалителния поглед на раздавача. Беше сложен запор навсякъде, където имахме вземания. Разтичахме се, ала късно. Върховният съд, по предложение па прокурорския надзор, решил делото не в наша полза. Отидохме при прокурора Сребро Вутев и се сетихме, че когато ядохме агнето у Кордови, беше неделен ден и в дома им, уж съвсем случайно, бе попаднал този щръклест прокурор с гола кокалеста глава и тъмни очила, кум на адвоката. Внесохме парите, за да не се срамуваме, че ни е наложен запор. Като че гръм окъса златната люлка на слънцето и хубавата мома Грозданка се изсипа в долчината, без да измете с ризата си прахоляка из цялото поле, без да докосне с краче венеца на Стара планина и позлати с русата си коса Седлото.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.